

Alþingi
Erindi nr. P 138/2220
komudagur 12. 5. 2010

Lágmúli 7, 5. hæð
108 Reykjavík
Sími: 588 4400
Fax: 588 4410
juris@juris.is
www.juris.is

Menntamálanefnd Alþingis
Alþingi við Austurvöll
150 Reykjavík

Reykjavík, 12. maí 2010.

Efni: Umsögn Árvakurs hf./Morgunblaðsins („Morgunblaðið“) um frumvarp til breytinga á höfundalögum nr. 73/1972; þskj. nr. 912 – 523. mál.

Vísað er til tölvupóstar menntamálanefndar Alþingis til Morgunblaðsins, dags. 3. maí sl., en með tölvupóstinum var sent frumvarp til laga um breyting á höfundalögum (EES-reglur, takmarkanir á höfundarétti, o.fl.). Í nefndum tölvupósti var Morgunblaðinu gefinn kostur á að lýsa afstöðu sinni til efnisatriða frumvarpsins og skyldi umsögn blaðsins vera send menntamálanefnd fyrir 17. maí nk. Morgunblaðið hefur falið Juris almennu lögfræðistofunni að semja umsögn við ofangreint lagafrumvarp.

Þau frumvarpsdrög, sem menntamálanefnd hefur sent hagsmunaaðilum til umsagnar, varða ekki einungis starfsemi Morgunblaðsins í núverandi mynd, heldur ennfremur starfsemi blaðsins þegar til framtíðar er litið. Hér á eftir verður fjallað um afstöðu blaðsins til einstakra efnisatriða frumvarpsins, auk þess sem bent er á nokkur álitafni sem nauðsynlegt er að skoða nánar.

1. Um 1. gr. frumvarpsins (breyting á 12. gr. höfundalaga nr. 73/1972)

Morgunblaðið tekur undir athugasemdir í greinargerð að rétt sé að binda í lög heimild fyrir opinber söfn til að gera eintök af höfundaréttarvörðu efni í stað þess að slík heimild byggist á reglugerðarheimild ráðherra skv. núgildandi lögum, þótt sú heimild hafi ekki enn verið nýtt.

Aftur á móti er nauðsynlegt að benda á mikilvægi þess að þessi heimild sé skilyrt þannig að hún takmarkist við notkun í starfsemi safnanna og að eintakagerðin sé ekki gerð í fjárhagslegum tilgangi. Ennfremur er mikilvægt að þeim sjónarmiðum, sem lýst er í athugasemdum í greinargerð sé fylgt í framkvæmd en þau mæla fyrir um að útlán rafrænna eintaka skuli ekki heimil, heldur skuli eintök einungis lánuð út í hliðrænu formi, svo sem í formi ljósríta eða útprents.

Að mati Morgunblaðsins er sú leið, sem farin er í núverandi útgáfu frumvarpsins, skynsamleg og til þess fallin að gæta hagsmuna opinberra safna og rétthafa höfundaréttarvarins efnis.

2. Um 2. gr. frumvarpsins (innleiðing á 12. gr. a höfundalaga nr. 73/1972)

Morgunblaðið tekur undir þá afstöðu sem birtist í frumvarpinu, nánar tiltekið í hinu nýja ákvæði 12. gr. a, að nauðsynlegt sé að veita opinberum söfnum heimild til að veita einstaklingum sem stundi rannsóknir eða nám aðgang að höfundaréttarvörðu efni. Að mati Morgunblaðsins er ákvæði 12. gr. a hins vegar ófullnægjandi að teknu tilliti til tilskipunar Evrópusambandsins og leggur blaðið því til að breyting verði gerð á ákvæðinu.

Um margra ára skeið hafa gömul eintök af Morgunblaðinu verið geymd á bókasöfnum, einkum Landsbókasafni Íslands – Háskólabókasafni, í þeim tilgangi að þau hafi getað staðið safnagestum til boða í rannsóknatilgangi eða til einkanota. Morgunblaðið gerði sér snemma grein fyrir þeirri þörf að hentugt væri að stafræn eintök væru líka geymd á Landsbókasafni Íslands – Háskólabókasafni og hóf blaðið því samstarf við safnið með það að markmiði að gera stafræn eintök aðgengileg almenningi.

Í sérstökum leyfissamningi milli Morgunblaðsins og safnsins frá 2003 var öllum þeim sem hafa aðgang að Internetinu frá íslenskum netveitum veittur landsaðgangur að greinasafni Morgunblaðsins frá upphafi útgáfu þess að undanskildu síðustu þremur árunum fyrir undirritun samningsins. Þessi leyfissamningur er enn í gildi og er því leitarvél greinasafns Morgunblaðsins frá 1913-2007 aðgengileg notendum safnsins með stafrænum hætti.

Það er afstaða Morgunblaðsins að efni 12. gr. a í núverandi mynd sé of víðtækt að teknu tilliti til texta n-liðar 3. mgr. 5. gr. tilskipunar Evrópusambandsins nr. 2001/29 frá 22. maí 2001, en sá staflíður er fyrirmynd nefnds ákvæðis. Þannig tiltekur n-liður 3. mgr. 5. gr. tilskipunarinnar að heimildin takmarkist við verk sem ekki séu háð kaup- eða leyfissamningum opinbers safns við þriðja aðila. Þennan hluta ákvæðisins er hins vegar ekki að finna í núverandi útgáfu frumvarpsins.

Eins og fyrir segir er landsaðgangur að greinasafni Morgunblaðsins byggður á sérstökum samningi milli Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og Morgunblaðsins. Því fellur samningurinn undir ofangreint ákvæði, enda verður fyrnefndur samningur talinn vera „leyfissamningur“ í skilningi n-liðar 3. mgr. 5. gr. tilskipunar 2001/29.

Með vísan til framangreinds leggur Morgunblaðið til að 12. gr. a verði breytt með eftirfarandi hætti (undirstrikun merkir viðbót):

„Þeim stofnunum sem tilgreindar eru í 1. mgr. 12. gr. er heimilt að veita einstaklingum aðgang í rannsóknarskygni eða vegna náms að birtum verkum, sem

ekki eru háð kaup- eða leyfissamningum, á þar til gerðum búnaði til notkunar á athafnasvæði þeirra.“

Það er mat Morgunblaðsins að með ofangreindri breytingu náist frekara samræmi við fyrrnefnda tilskipun og ákvæðis 12. gr. a. Ef ákvæðinu verður ekki breytt á ofangreindan hátt gæti það leitt til þess að ofangreint samstarf milli Morgunblaðsins og Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns þurfi að koma til endurskoðunar. Það getur varla verið tilgangur löggjafans að ætlast til þess að framangreindur aðgangur sé veittur endurgjaldslaust.

3. Um 9. gr. frumvarpsins (innleiðing á 53. gr. a höfundalaga nr. 73/1972)

Morgunblaðið gerir ekki athugasemd við þessa grein sérstaklega, en telur hins vegar ástæðu til að lýsa afstöðu sinni til sjónarmiða í greinargerð sem varða bréf framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins til Danmerkur vegna innleiðingar þjónustutilskipunar 2006/123/EB frá 11. desember 2006. Eftir lýsingu á efni nefnds bréfs, einkum samlíkingar framkvæmdastjórnarinnar á milli dagblaða eða netþjónustuaðila og innheimtþjónustu höfundaréttarféлага, segir í greinargerðinni:

„Samlíking framkvæmdastjórnar ESB á milli dagblaða eða netþjónustuaðila og innheimtþjónustu höfundaréttarféлага er ekki að öllu leyti viðeigandi. Höfundaréttarfélagin fá yfirferðan til sín frá rétthöfum réttinn til að koma fram og semja um endurgjald í þeirra nafni. Rétthafarnir hafa ekki lengur ráðstöfunarrétt yfir eigin verkum að gerðum slíkum samningum við höfundaréttarfélagin. Höfundaréttarsamtökin koma fram í nafni rétthafanna og gera samninga við efnisframleiðendur, eins og dagblöð og netþjónustuaðila, um notkun verka og fara með réttinn til endurgjalds, innheimta endurgjald og skila því til rétthafanna.“

Morgunblaðið er ekki sammála ofangreindri afstöðu frumvarpshöfunda til umfjöllunar framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins. Þau sjónarmið sem lýst er, einkum „[h]öfundaréttarfélagin fá yfirferðan til sín frá rétthöfum réttinn til að koma fram og semja um endurgjald í þeirra nafni. Rétthafarnir hafa ekki lengur ráðstöfunarrétt yfir eigin verkum...“, eiga jafnt við um fjölmiðlafyrirtæki og höfundaréttarfélag. Morgunblaðið telur ástæðuna fyrir þessum misskilningi vera, að íslenskur fjölmiðlamarkaður er ekki eins þróaður eins og erlendir fjölmiðlamarkaðir. Í Bandaríkjunum og Evrópu er samstarf höfunda og útgefenda mun nánara heldur en á Íslandi. Þannig eru það ekki eingöngu höfundaréttarsamtök sem koma fram í nafni rétthafanna og gera samninga við efnisframleiðendur, líkt og haldið er fram í frumvarpinu, heldur eru það samtök höfunda og útgefenda (efnisframleiðenda), eða í einstökum tilvikum efnisframleiðendur sjálfir. Sem dæmi um samtök höfunda og útgefenda má vísa til Copyright Clearance Center í Bandaríkjunum (www.copyright.com), en þau samtök gegna veigamiklu hlutverki hvað varðar réttindavörslu erlendra dagblaða, en þar er ekki um að ræða höfundaréttarsamtök höfunda eingöngu, heldur samtök höfunda og útgefenda. Sem dæmi um hagsmunagæslu efnisframleiðenda sjálfra má vísa til þýska tímaritsins Der Spiegel

(www.spiegel.de), en tímaritið innheimtir sérstakt leyfisgjald vegna notkunar þriðju aðila á efni blaðsins í Þýskalandi. Með vísan til þessa á samlíking framkvæmdastjórnarinnar því rétt á sér að teknu tilliti til þess erlenda fjölmiðlaumhverfis sem bréfið varðar.

4. Um 11. gr. frumvarpsins (innleiðing á 55. gr. höfundalaga nr. 73/1972)

Í 11. gr. frumvarpsins er lagt til að tekin verði upp regla sem geri dómstólum kleift að ákveða í dómi að ólögleg eintök af höfundaréttarvörðu verki skuli afhent brotþola, eyðilögð, fjarlægð af markaði eða tekin úr dreifingu eða gerð á annan hátt óhæf til hinna ólöglegu nota.

Morgunblaðið telur þetta ákvæði frumvarpsdraganna fela í sér mikla réttarbót hvað varðar úrval réttarfarsúrræða sem standa réttihöfum höfundaréttar til boða vegna höfundaréttarbrot. Að mati Morgunblaðsins er þetta ákvæði nauðsynleg viðbót við þau úrræði sem þegar hafa verið til staðar í íslenskum rétti, einkum til að varna frekari réttarbrotum og koma á lögmætu ástandi eftir að réttarbrot hafa átt sér stað.

5. Um 12. gr. frumvarpsins (innleiðing á 56. gr. höfundalaga nr. 73/1972)

Morgunblaðið fagnar því að ákvæði um bótafjárhæðir vegna höfundaréttarbrotu verði fest í lög enda tryggir það ekki einungis aukinn rétt handa réttihöfum höfundaverka, heldur eykur það líkur á samræmdri réttarframkvæmd.

Morgunblaðið bendir hins vegar á að þörf er á því að ganga lengra en gert er í núverandi útgáfu frumvarpsins, einkum hvað varðar þann hluta ákvæðisins sem lýtur að heimild dómara til að ákveða bætur „að álitum“. Með vísan til þessa leggur Morgunblaðið til að 2. mgr. 12. gr. verði breytt með eftirfarandi hætti (undirstrikun merkir viðbót):

Við ákvörðun bóta skv. 1. mgr. skal ekki eingöngu miðað við það beina fjárhagstjóns sem höfundur eða annar rétthafi hefur orðið fyrir, heldur ber auk þess að líta til þess fjárhagslega hagnaðar sem hinn brotlegi hefur haft af brotinu. Verði ekki færðar sönnur á tjón brotþola eða hagnað hins brotlega skal ákveða bætur að álitum hverju sinni. Dæmdar bætur skulu að jafnaði ekki vera lægri en sem nemur tvöföldu endurgjaldi fyrir lögmæt not þess höfundaverks sem brotið varðar.

Rökin fyrir þessari afstöðu Morgunblaðsins eru þau að í réttarframkvæmd hefur þess oft gætt að dómendur hafa haft lítinn skilning á umfangi tjóns rétthafa höfundaréttarverka vegna höfundaréttarbrotu. Að mati Morgunblaðsins er því ástæða til að lögfesta tiltekið lágmark byggt á sömu sjónarmiðum og fram koma í greinargerð með frumvarpsdrögunum. Morgunblaðið leggur því til að mælt sé fyrir um með skýrum hætti að bætur skuli ákveðnar að álitum, en þær skuli þó ekki vera

lægri en sem nemi tvöföldu endurgjaldi fyrir lögmæt not þess höfundaverks sem málið varði.

6. Um 13. gr. frumvarpsins (innleiðing á 59. gr. a höfundalaga nr. 73/1972)

Morgunblaðið lýsir yfir ánægju með það réttarræði sem lýst er í 2. mgr. 13. gr. frumvarpsins og lýtur að heimild til að krefjast lögbanns við athöfnum milliliða. Að mati blaðsins gerir Internetið einstaklingum og öðrum aðilum kleift að brjóta gegn höfundarétti á fleiri vegu en áður. Af þeim sökum er nauðsynlegt og eðlilegt að rétthafar höfundaverka njóti fleiri valmöguleika við að sporna gegn höfundaréttarbrotum. Lögbann við athöfnum milliliða er eitt slíkra úrræða og er ástæða til að fagna innleiðingu þess í íslenskan rétt.

7. Niðurlag

Morgunblaðinu er ljóst að það frumvarp sem umsögn þessi varðar kann að breytast við þinglega meðferð á Alþingi. Af þeim sökum býðst undirritaður til að gera grein fyrir ofangreindum atriðum nánar á síðari stigum.

Að síðustu skal áréttað, að þótt í umsögn þessari sé bent á atriði, sem Morgunblaðið telur að betur megi fara í fyrirliggjandi frumvarpi, er það mat blaðsins að um vandaða lagasmíð sé að ræða.

Að öðru leyti gerir Morgunblaðið ekki athugasemdir við efni ofangreinds frumvarps að svo komnu máli.

Virðingarfyllt

Sigurbjörn Magnússon hrl.